

існування дійових осіб. Автор показує, що брехня – особливий тип вербального маніпулювання співрозмовником через зміни його внутрішньої картини світу в бажаний бік для маніпулятора. У результаті аналізу фактичного матеріалу й теоретичного осмислення цих понять автор пропонує об'єктивні критерії для розпізнавання брехні на рівні синтаксичної організації висловлювання маніпулятора.

Ключові слова: істина, брехня, висловлювання, структурна організація, маніпулятор.

Morozova Iryna. Syntactic Code of Lies. The article is dedicated to the problem still unsolved in linguistics concerning correlation of syntactic structures and communicative semantics of utterances expressing lies in English. The concept of lie has been a subject of investigation in many sciences for many years. Correlation of lie and truth remains the key problem in philosophy of cognition and is studied in linguistics as reflection of the human cognition through the prism of the national language. Thus, the urgency of the problem under study is motivated both by the gnosological needs of linguistics to concretise verbal means of expressing lies in English and flows from the immediate demands of the language users to disclose untrue utterances in speech. The objective of this work consists in singling out and analyzing verbal markers of the untrue utterances on the level of their syntactic organization. The actual material of investigation is represented by the fragments of personage dialogue taken from the American TV-show “Desperate Housewives” (the first season). The general corpus of speech samples is 4000 untrue utterances. The choice of this TV-show is grounded by the fact that lie there is the characters’ way of life. The author argues that lie is a special type of verbal manipulating one’s interlocutor by means of changing the picture of his/her inner world in the way desired by the manipulator. In the result of analysis of the actual material and theoretical study of the concepts considered, the author suggests objective criteria for unmasking lies on the level of structural organization of the manipulator’s utterances.

Key words: truth, lie, utterance, structural organization, manipulator.

Статья поступила в редколлегию
09.01.2015 г.

УДК [811.111:801.6]:395.82

**Лариса Мудрик
Тетяна Лісінська**

Просодичні маркери стилістичної та модальної варіативності англійського поздоровлення

У статті розглянуто особливості просодичного оформлення англійських поздоровних висловлень як одиниць комунікативно-прагматичної підсистеми мови, з урахуванням соціально-ситуативних та емоційно-модальних чинників. На основі аудитивного й акустичного аналізів доведено, що такі екстралінгвістичні чинники, як соціальний статус мовців (рівний/нерівний), стосунки між ними (офіційні/невимушені) та модальна спрямованість висловлення (доброзичливість/стриманість), спричиняють варіативність інтонаційної моделі англійського поздоровлення. Визначено інваріантні й диференційні просодичні характеристики, просодичні маркери стилістичної та модальної варіативності поздоровних висловлень в англійському діалогічному мовленні. Виявлено, що стиледиференційні риси найбільш яскраво проявляються в стилістичних варіантах поздоровлень із модальним відтінком доброзичливості, у той час як у стилістичних варіантах поздоровлень із модальністю стриманості простежується тенденція до їх стирання. Установлено, що взаємодія модальної та стилістичної функцій просодії не пряmolінійна. Деякі типи модальності зменшують ступінь дії стиледиференційних ознак і навпаки.

Ключові слова: поздоровне висловлення, аудитивний аналіз, акустичний аналіз, інваріантні просодичні ознаки, стиледиференційні просодичні ознаки, просодичні маркери стилістичної та модальної варіативності, модальний відтінок доброзичливості та стриманості.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасний стан мовознавства характеризується підвищеним інтересом науковців до вивчення мовленнєвих явищ із погляду взаємодії мови та соціуму. Дослідження закономірностей інтонаційного варіювання усного мовлення, спричиненого впливом різних позамовних чинників, на сьогодні досить актуальне. Потреба вивчення цієї проблеми зумовлена її значущістю для уточнення інтонаційних моделей комунікативно-прагматичних типів висловлень в англійському мовленні.

Останнім часом у лінгвістичній літературі все частіше вживаються поняття *соціальна ситуація*, *соціальний контекст*, *зумовленість комунікації певною соціальною ситуацією*, наголошується, що під час аналізу комунікативних актів слід враховувати не лише способи оформлення мовлення, а й ситуацію спілкування. Визначився новий напрям соціолінгвістичних досліджень – соціофонетика, яка передбачає всебічне вивчення мовної варіативності, пов'язаної з різними соціальними ознаками носіїв мови, такими, як належність до соціальної чи професійної групи, соціальний статус мовця, сукупність соціальних ролей [1, с. 1]. Важливий вплив на варіативність засобів просодичної організації мовлення мають також емоційно-модальні чинники. У цьому зв'язку нагальним стає дослідження особливостей інтонаційного оформлення англійських поздоровних висловлень, як одиниць комунікативно-прагматичної підсистеми мови, з позиції їх соціально-ситуативної та модальної спрямованості.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Варіативність інтонаційної моделі означеного типу висловлень досі не була предметом спеціального вивчення. У попередніх дослідженнях поздоровлення розглядали в аспектах загальної ефективності мовленнєвої комунікації (Т. П. Третьякова [3], Н. І. Формановська [5], Б. Цуї [7] та ін., функціонування мовленнєво-етикетних одиниць як окремого класу висловлень (Л. П. Ступін, К. С. Ігнат'єв [2], Н. І. Формановська [4], О. С. Шлапаков [6]).

Отже, стилістичний та модальний аспекти інтонації англійських поздоровних висловлень залишаються поза увагою лінгвістів, що й зумовлює **актуальність** цього дослідження.

Мета статті – виявити особливості просодичної експлікації поздоровних висловлень у сучасному англійському діалогічному мовленні, урахувавши стилістичну та модальну варіативність.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- визначити інваріантні та індивідуальні інтонаційні ознаки стилістичних варіантів поздоровних висловлень із різною модальністю на перцептивному рівні;
- виявити інваріантні й найбільш типові просодичні характеристики стилістичних та модальних варіантів поздоровних висловлень на акустичному рівні;
- установити просодичні маркери стилістичної та модальної варіативності поздоровних висловлень у сучасному англійському діалогічному мовленні.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Поздоровне висловлення трактуємо як мовленнєво-етикетний акт-перформатив, що реалізує комунікативно-прагматичну функцію емоційного впливу на адресата, віддзеркалює вибір мовцем стратегій і позитивної, і негативної ввічливості та використовується як важливий соціальний фактор культури спілкування в позитивній тональності.

Починаючи експериментально-фонетичне дослідження, ми висунули гіпотезу, що просодична організація поздоровних висловлень при реалізації їх у різних екстралінгвістичних умовах (провідними з яких є стосунки між співрозмовниками, їх соціальний статус) не ідентична. Передбачалося також, що зазначені висловлення можуть розрізнятися на просодичному рівні й залежно від ставлення мовця до співрозмовника.

Методика дослідження включала два етапи аудитивного аналізу: акустичний аналіз та лінгвістичну інтерпретацію експериментальних даних.

В експерименті брали участь стажери з Великої Британії, мовлення яких відповідає чинним вимовним і соціокультурним нормам британського варіанта сучасної англійської мови (п'ять осіб) і філологи-фонетисти (сім осіб).

Як експериментальний матеріал було використано 500 мікродіалогів стилістичних варіантів поздоровлень із модальністю доброзичливості та стриманості, які квазіспонтанно реалізовували п'ять інформантів – носії літературної англійської мови. Під час експерименту умовно варіювалися соціальний статус комунікантів, стосунки між ними, а також певне ставлення мовця до співрозмовника. Соціальний статус комунікантів кваліфікувався як рівний і нерівний, а стосунки між ними – як офіційні та невимушені. Ставлення мовця до співрозмовника диференціювалося як доброзичливе та стримане.

На основі взаємодії цих чинників виділено такі стилістичні та модальні варіанти поздоровлень: 1) офіційні, коли авторитет на боці мовця, доброзичливі за характером (ОАД); 2) офіційні, коли авторитет на боці мовця, стримані за характером (ОАС); 3) офіційні, коли авторитет на боці слухача, доброзичливі за характером (ОНАД); 4) офіційні, коли авторитет на боці слухача, стримані за

характером (ОНАС); 5) офіційні, коли комуніканти однаково авторитетні стосовно один одного, доброзичливі за характером (ОРД); 6) офіційні, коли комуніканти однаково авторитетні стосовно один одного, стримані за характером (ОРС); 7) невимушені, коли розмова відбувається між друзями чи близькими родичами, доброзичливі за характером (НД); 8) невимушені, коли розмова відбувається між друзями чи близькими родичами, стримані за характером (НС).

Порівняльний аналіз перцептивних й акустичних просодичних ознак стилістичних варіантів поздоровлень із різною модальністю дав змогу визначити їх інваріантні та диференційні просодичні характеристики.

У результаті проведення аудитивного аналізу виявлено, що інваріантними просодичними ознаками стилістичних варіантів поздоровлень *доброзичливого* характеру на рівні перцепції є: поступово-низхідна або ступінчато-ковзна шкали, середній низхідний термінальний тон широкого різновиду, помірний темп та гучність, наявність емпатично довгих звуків у фразах. Інваріантність просодичної моделі стилістичних варіантів поздоровлень *стриманого* характеру проявляється в дії таких перцептивних характеристик: локалізація тонального максимуму на першому наголошеному складі, поступово-низхідна шкала, середній низхідний або низький низхідний термінальні тони, помірний темп та гучність.

На рівні сприйняття стилістичні варіанти поздоровних висловлень із модальним відтінком доброзичливості та стриманості розрізняються низкою індивідуальних інтонаційних ознак.

Висловлення НД відзначені найбільшими показниками високої рівної шкали й високого низхідного термінального тону широкого різновиду, тенденцією до прискорення темпу й підвищення гучності. Аудитори вказували також на темпоральну особливість акцентновиділених складів, що виявлялася в емпатичній довготі звуків.

Висловлення ОРД характеризуються меншою частотністю вживання високої рівної шкали та високого низхідного термінального тону широкого різновиду. У цьому варіанті висловлень переважають поступово-низхідні шкали. Серед термінальних тонів тут найчастіше вживається середній низхідний тон широкого різновиду й низький низхідний.

Висловлення ОАД відрізняються відсутністю реалізацій високої рівної передшкали, спадної з порушеною поступовістю шкали, а також відсутністю емпатично довгих звуків, загальною тенденцією до звуження ядерних тонів, тенденцією до уповільнення темпу в термінальній частині та чіткістю вимовляння.

Висловлення ОНАД марковані найбільшими показниками поступово-низхідної шкали, середнього низхідного термінального тону широкого різновиду, прискореним темпом вимовляння та підвищеною гучністю.

Перцептивні просодичні характеристики *висловлень ОРС* наближаються до характеристик висловлень НС та ОАС, але відрізняються від перших більшою частотністю низької висхідної передшкали і меншою частотністю середньої рівної шкали, а від останніх – переважанням середньої висхідної передшкали, незначним зниженням гучності.

Дистинктивними ознаками *висловлень ОАС* є: переважання низької висхідної передшкали, відсутність реалізацій середньої рівної шкали, тенденція до підвищення гучності, уповільнення темпу в термінальній частині, чіткість вимовляння.

Висловлення ОНАС марковані найбільшими показниками поступово-низхідної шкали, низького низхідного термінального тону та прискореним темпом вимовляння.

Аудитивний аналіз також засвідчив, що стилістичні варіанти поздоровлень із модальністю стриманості характеризуються меншою кількістю стиледиференційних ознак порівняно з поздоровленнями доброзичливого характеру, на основі чого можна зробити висновок, що в стилістичних варіантах поздоровлень із модальністю стриманості простежується тенденція до стирання стиледиференційних ознак.

Інваріантні акустичні характеристики стилістичних варіантів поздоровлень *доброзичливого* характеру: високий тональний рівень початку шкали, середній підвищений тональний рівень завершення термінальної частини, збільшення інтенсивності сонантів акцентновиділених складів на фоні інтенсивності однотипних неемфатичних звуків, темпоральна маркованість акцентновиділених складів за рахунок емпатичної довготи звуків. Інваріантність просодичної моделі стилістичних варіантів поздоровлень *стриманого* характеру виявляється в дії таких акустичних параметрів: низхідний

напрямок руху тону в шкалі й термінальній частині, переважання вузького тонального діапазону в термінальній частині, звуженого – у шкалі, високий тональний рівень початку шкали й середній підвищений або високий тональні рівні її завершення.

Акустичний аналіз підтвердив результати аудитивного аналізу щодо тенденції до стирання стиледиференційних ознак у стилістичних варіантах поздоровлень із модальністю стриманості.

Результати проведеного експериментально-фонетичного дослідження дали змогу встановити, що в сучасному англійському діалогічному мовленні просодичними маркерами стилістичної варіативності поздоровних висловлень із модальним відтінком *доброзичливості* є такі акустичні параметри:

- початковий рівень частоти основного тону передшкалі й термінальної частини, який поступово понижується від НД і ОРД до ОАД;
- тональний діапазон, межі якого поступово звужуються від НД до ОРД і ОАД;
- тональний регістр, межі якого зміщуються вниз від НД до ОРД і ОАД;
- середньоскладова інтенсивність ядерної частини, яка поступово понижується від НД до ОАД і ОРД;
- співвідношення інтенсивності сонантів в ініціальній позиції акцентновиділених складів до інтенсивності однотипних неемфатичних звуків, яке є найбільш контрастним у НД порівняно з ОРД і ОАД;
- темпоральна маркованість акцентновиділених складів за рахунок емфатичної довготи звуків, яка максимально проявляється в НД порівняно з ОРД і ОАД;
- співвідношення тривалості сонантів до тривалості однотипних неемфатичних звуків, яке найбільш контрастне у НД порівняно з ОРД і ОАД.

Стилістична варіативність поздоровних висловлень із модальним відтінком *стриманості* створюється під впливом таких просодичних параметрів:

- початковий рівень частоти основного тону термінальної частини, який вищий у фразах НС порівняно з фразами ОРС і ОАС;
- тональний діапазон, межі якого на рівні просодичної структури, а також у шкалі й термінальній частині фрази поступово звужуються від НС і ОРС до ОАС;
- тональний регістр термінальної частини, межі якого зміщуються вниз від НС до ОРС і ОАС;
- середньоскладова інтенсивність заядерної частини, яка є переважно мінімальною в НС порівняно з ОРС і ОАС.

У результаті аналізу рекурентності просодичних ознак виявлено найбільш типові риси стилістичних варіантів поздоровлень із модальним відтінком *доброзичливості* та *стриманості*.

Висловлення НД істотно відрізняються від інших стилістичних варіантів поздоровлень цілою низкою просодичних характеристик, серед яких належать: підвищення тонального рівня фраз, найчастіше розміщення тонального максимуму на емотивно забарвленій лексиці й на інтенсифікаторах, розширення тонального діапазону фраз, переважна реалізація інтенсивності ядра у збільшеній зоні, темпоральна маркованість акцентновиділених складів за рахунок емфатичної довготи звуків.

Висловлення ОРД характеризуються переважанням високого широкого регістру в нижній-верхній зонах на рівні просодичної структури, а також у передшкалі й у шкалі, реалізацією інтенсивності ядра в середній зоні.

Дистинктивні ознаки *висловлень ОАД*: звуження діапазональних меж фрази, зміщення регістрових меж униз на рівні просодичної структури фрази, найменша частотність фраз з емфатично довгими звуками.

Висловлення ОНАД марковані підвищеним тональним рівнем, зміщенням регістрових меж униз на рівні просодичної структури фрази, переважною реалізацією інтенсивності ядра в збільшеній зоні.

Висловлення НС відзначені найбільшою частотністю рівного руху тону в шкалі, переважанням мінімальної інтенсивності в заядерній частині, контрастним збільшенням інтенсивності ядерного складу щодо заядерних.

Висловлення ОАС характеризуються звуженням діапазональних меж фрази, найбільшими показниками вузької зони реалізації максимальних інтервалів пониження в шкалі й термінальній частині, незначним збільшенням інтенсивності першого наголошеного складу шкали на фоні ядерного та ядерного складу на фоні заядерних.

Диференційні ознаки *висловлень ОНАС*: високий тональний рівень початку шкали та середній підвищений тональний рівень завершення шкали, звужений тональний діапазон.

Висловлення ОРС відрізняються від інших стилістичних варіантів поздоровлень переважною реалізацією інтенсивності ядра в малій зоні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вивчення особливостей просодичної експлікації поздоровних висловлень дає підстави стверджувати, що в сучасному англійському діалогічному мовленні стилістичні варіанти поздоровлень із модальністю доброзичливості та стриманості характеризуються подібністю та відмінністю актуалізації тональних, динамічних і темпоральних параметрів, а також виявляють відносну просодичну автономність. Результати проведеного дослідження підтвердили висунуту гіпотезу про те, що соціально-ситуативні чинники та модальна спрямованість висловлення спричиняють варіативність інтонаційної моделі англійського поздоровлення. Найбільше функціональне навантаження в диференціації стилістичних та модальних варіантів поздоровних висловлень виконують просодичні параметри підсистеми тону.

На основі даних аудитивного й акустичного аналізів виявлено, що стиледиференційні риси найбільш яскраво проявляються в стилістичних варіантах поздоровлень із модальним відтінком доброзичливості, у той час як у поздоровних висловленнях із модальністю стриманості простежується тенденція до їх стирання. Отже, взаємодія модальної та стилістичної функцій просодії не прямолінійна. Деякі типи модальності зменшують ступінь дії стиледиференційних ознак і навпаки.

Перспективним вважаємо дослідження просодичного оформлення англійських поздоровних висловлень з урахуванням лінгвокогнітивних особливостей їх сприйняття і декодування. Аналіз закономірностей взаємодії просодичних підсистем у реалізації висловлень поздоровлення залежно від статі комунікантів, їх віку та професії також стане матеріалом наших подальших наукових розвідок.

Джерела та література

1. Петренко О. Д. Соціофонетична варіативність сучасної німецької мови у Німеччині : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Петренко О. Д. – К., 1999. – 36 с.
2. Ступин Л. П. Современный английский речевой этикет / Л. П. Ступин, К. С. Игнатъев. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1980. – 143 с.
3. Третьякова Т. П. Английские речевые стереотипы (функционально-семантический аспект) / Т. М. Третьякова. – СПб. : СПб ГУ, 1995. – 127 с.
4. Формановская Н. И. Русский речевой этикет: лингвистический и методический аспекты / Н. И. Формановская. – М. : Рус. яз., 1982. – 125 с.
5. Формановская Н. И. Речевое взаимодействие : коммуникация и прагматика / Н. И. Формановская. – М. : ИКАР, 2007. – 480 с.
6. Шлапаков О. С. Мовленнєвий жанр «поздоровлення»: комунікативно-прагматичні та структурно-семантичні особливості : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / Шлапаков О. С. – Донецьк, 2011. – 20 с.
7. Tsui A. English Conversation / Amy B. M. Tsui. – Oxford ; New York : Oxford University Press, 1995. – 298 p.

Мудрик Лариса, Лисинская Татьяна. Просодические маркеры стилистической и модальной вариативности английского поздравления. В статье рассматриваются особенности просодического оформления английских поздравительных высказываний как единиц коммуникативно-прагматической подсистемы языка, с учётом социально-ситуативных и эмоционально-модальных факторов. На основе аудитивного и акустического анализ доказано, что такие экстралингвистические факторы, как социальный статус коммуникантов (равный/неравный), отношения между ними (официальные/непринуждённые), а также модальная направленность высказывания (доброжелательность/сдержанность) вызывают вариативность интонационной модели английского поздравления. Выделены инвариантные и дифференцирующие просодические характеристики, просодические маркеры стилистической и модальной вариативности поздравительных высказываний в английской диалогической речи. Выявлено, что стиледифференцирующие черты наиболее ярко проявляются в стилистических вариантах поздравлений с модальным оттенком доброжелательности, в то время как у стилистических вариантах поздравлений с модальностью сдержанности наблюдается тенденция к их стиранию. Установлено, что взаимодействие модальной и стилистической функций просодии не прямолинейно. Некоторые типы модальности уменьшают степень действия стиледифференцирующих признаков и наоборот.

Ключевые слова: поздравительное высказывание, аудитивный анализ, акустический анализ, инвариантные просодические признаки, стиледифференцирующие просодические признаки, просодические маркеры стилистической и модальной вариативности, модальный оттенок доброжелательности и сдержанности.

Mudryk Larysa, Lisinska Tetyana. Prosodic Markers of Stylistic and Modal Variation of English Congratulation. The article focuses on the study of prosodic peculiarities of English congratulatory utterances, as units of communicative-pragmatic language subsystem, taking into account social, situational and emotional-modal factors. On the basis of auditory and acoustic analyses it has been proved that such extralinguistic factors as social status of the speakers (equal/unequal), relations between them (official/familiar) and modality of the utterance (benevolence/restraint) cause variation of English congratulation intonation model. Invariant and variant prosodic features, as well as prosodic markers of stylistic and modal variation of congratulatory utterances in English dialogical speech have been established. It has been revealed that style differential features are most vividly manifested in congratulatory utterances with the modal meaning of benevolence, while in stylistic variants of congratulatory utterances with restraint modality the tendency towards their obliteration is observed. It has been ascertained that the interaction between modal and stylistic functions of prosody is not rectilinear. Some types of modality lessen the efficacy of style differential features and vice versa.

Key words: congratulatory utterance, auditory analysis, acoustic analysis, invariant prosodic features, style differential prosodic features, prosodic markers of stylistic and modal variation, modality of benevolence and restraint.

Стаття надійшла до редколегії
19.01. 2015 р.

УДК 811.111'373:821.111-31.09

**Алла Павлюк
Оксана Рогач**

Параметрична спрямованість компліменту в мовленнєвих актах (на матеріалі творів Шарлотти Бронте «Джейн Ейр» та Емілі Бронте «Грозовий перевал»)

Визначено параметричну спрямованість компліменту в мовленнєвих актах, проаналізовано вітчизняні й зарубіжні дослідження компліменту, а також окреслено особливості його вербалізації на прикладі творів Шарлотти Бронте та Емілі Бронте. Комплімент розглянуто як важливий складник мовленнєвого спілкування носіїв англійської мови (британців й американців), що впливає на характер міжособистісних відносин комунікантів, ступінь їх взаєморозуміння й, відповідно, на успішність комунікації загалом. Комплімент як лінгвістично специфічне та культурно марковане висловлювання, – важливий елемент у спілкуванні представників англійської мовної культури, він вербалізує такі явища, як похвала з нагоди свята, заходу чи річниці, возвеличення, вдячність, лестощі, проте він може також виступати формальним актом увічливості. Особливу увагу звернуто на те, що значну роль у вживанні компліментів відіграють соціальні фактори, оскільки різниця в соціальних ролях комунікантів значно знижує рівень нещирості компліментів. Важлива ознака компліментів – частотність, установлення якої засвідчує, що найуживанішими є компліменти, які виокремлюють зовнішність людини, розумові здібності, почуття гумору, дотепність, а також внутрішні якості та духовність.

Ключові слова: комплімент, акт комунікації, емоційні варіанти, прагматична спрямованість, частотний аналіз, художній текст.

Постановка наукової проблеми та її значення. Комплімент – важливий складник сучасної комунікації, проте його прагматика та значеннєвість має давню історію й представлена в багатьох культурах.

Тема дослідження зумовлена підвищенням інтересу лінгвістів до зв'язку мови й людини, особливостей міжособистісного спілкування; недостатньою теоретичною та практичною розробкою проблем мовленнєвого акту комплімент, прагненням створити комплексне уявлення про статус досліджуваної одиниці та необхідності системного вивчення її семантичних особливостей, що, зі свого боку, визначає важливість пропонованої розвідки.

Мета цього дослідження – виявити семантичні особливості мовленнєвого акту комплімент в англійській мові XIX ст.

Завдання наукової розвідки – розглянути мовленнєві акти, до складу яких входять компліменти; дослідити типологію цієї одиниці, її частотність; виявити семантичні ознаки компліментарного мовленнєвого акту на матеріалі творів сестер Бронте.